

MURAKKABGULDOSHLAR OILASIGA MANSUB O‘SIMLIKLARNING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI

Ergashev Azamat Azimovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Biologiya va qishloq xo‘jalik maxsulotlari texnologiyalari kafedrasida o‘qituvchisi.

Temirova Mashhura

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Biologiya ta‘lim yo‘nalishi talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10933532>

Annotatsiya. Maqolada Tarkibida ko‘p miqdorda foydali efir moylari uchraydigan Murakkabguldoshlar oilasiga (actradoshlar– Asteraceae) mansub o‘simliklar haqida ma‘lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: *Artemisia absinthium L.*, alkaloidlar, efir moylari.

MEDICINAL PROPERTIES OF PLANTS BELONGING TO THE COMPLEX FAMILY

Abstract. The article provides information about plants belonging to the Asteraceae family, which contain a large amount of useful essential oils.

Key words: *Artemisia absinthium L.*, alkaloids, essential oils.

ЛЕКАРСТВЕННЫЕ СВОЙСТВА РАСТЕНИЙ СЕМЕЙСТВА СЛОЖНЫХ

Аннотация. В статье приведены сведения о растениях семейства Астровые, которые содержат большое количество полезных эфирных масел.

Ключевые слова: *Artemisia absinthium L.*, алкалоиды, эфирные масла.

Kirish. O‘zbekiston hududi turli-tuman dorivor daraxt-buta va o‘t o‘simliklariga boyligi bilan ajralib turadi. Insoniyat hayoti o‘simliklar olami bilan uzviy bog‘langan, chunki ular insonni to‘ydirgan, kiyintirgan, davolagan, qurilish, dorivor va texnik xomashyo manbai bo‘lib xizmat qilgan. Dorivor o‘simliklar insoniyatga juda qadim zamonlardan ma‘lum bo‘lgan. O‘simliklardan nafaqat oziq-ovqat, balki biologik faol moddalar manbai sifatida keng foydalananganlar.

Dorivor o‘simliklardan Shumer sivilizatsiyasida 5000 yil avval davolash maqsadlarida qo‘llanganligi haqidagi ma‘lumotlar mavjud. Dorivor o‘simliklar uzoq tarixiy davrlar mobaynida dorivor vositalarning yagona manbai bo‘lib xizmat qilgan [1] Mamlakatimiz hududida tabiiy holda 4500 turga yaqin yuksak o‘simliklar tarqalgan, ularning 1200 ga yaqin turlari dorivorlik xususiyatlariga ega.

Hozirgi paytda Respublikamizda 112 turdagi dorivor o‘simliklar rasmiy tibbiyotda foydalanishga ruxsat berilgan bo‘lib, ularning 80 % ni tabiiy holda o‘sovchi o‘simliklar tashkil etadi shuningdek Respublikamizning boy va xilma-xil florasi tarkibi 138 ta oila, 1023 ta turkum va 4350 ta turdan iborat. Shulardan 577 tur 381 turkum va 93 oilasiga mansub o‘simliklar dorivor hisoblanadi. Ulardan 140 turi faqat O‘zbekiston hududida uchraydi [2]

Dorivor o‘simliklar sintetik dorilarga qaraganda kam asorat qoldiradi, kamdan kam hollarda allergik reaksiyalar chaqiradilar. Hozirgi paytda MDH mamlakatlarida o‘simliklardagi fiziologik faol moddalarni aniqlash fitokimyoviy usulda keng o‘tkazilmoqda, 6000 tur o‘simlikning alkaloidli tarkibi, 2000 tur o‘simlikning glikozidli tarkibi, 3000 tur o‘simlikning

saponinli tarkibi, 1000 turga yaqin o'simlikning flavonoidli tarkibi va 4000 dan oshiq tur o'simlikning efir moyli tarkibi fitokimyoviy usulda o'rganilgan [3].

Murakkabguldoshlar oilasi vakillari dorivorlik xususiyatlari xususan efir moyariga boyligi bilan boshqa o'simliklardan ajralib turadi Jumladan quyidagi vakillari dorivorlik xususiyatlari juda yuqori hisoblanadi.

Efir moylari uchuvchan, tabiiy, murakkab birikmalar bo'lib, kuchli hid bilan ajralib turadi va aromatik o'simliklar tomonidan ikkilamchi metabolitlar sifatida hosil bo'ladi. Ular odatda bug' yoki gidro-distillash yo'li bilan olinadi, garchi ularni olishning bir necha usullari mavjud. Ular suyuq karbonat angidrid va mikroto'lqinli pechlardan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin, lekin asosan qaynoq suv yoki issiq bug' yordamida past yoki yuqori bosimli distillashni o'z ichiga oladi.

Tabiatda efir moylari o'simliklarni antibakterial, virusga qarshi, zamburug'larga qarshi, hasharotlarga qarshi va shuningdek, O'simliklarni maskirovka qilish o'txo'r hayvonlardan himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ular, shuningdek, ba'zi hasharotlarni jalb qilishi mumkin, shu bilan gulchanglar va urug'larning tarqalishiga yordam beradi

Artemisia absinthium L. - odatda "shuvoq" nomi bilan tanilgan, va Mamlakatimizning turli qismlarida tarqalgan sariq gulli ko'p yillik o'simlik bo'lib, parazitlarga qarshi ta'siri va anoreksiya va ovqat hazm qilish kasalliklarini davolash uchun ishlatiladi. Yer usti qismlari ko'plab oshqozon-ichak kasalliklarida foydalaniladi.[4]

Artemisia annua L. (shirin shuvoq) qadimdan Xitoyda isitma va titroqni davolash uchun ishlatilgan. Dastlab Osiyo va Yevropada o'sgan bo'lsada, o'simlik Afrikada yetishtiriladi va bezgakni davolash uchun choy sifatida ishlatiladi. Artemisinin o'simlikning bezgakka qarshi vosita sifatida aniqlangan.[5]

Artemisia dracunculoides L. (tarragon) ko'p yillik o't bo'lib, oziq-ovqat sanoatida uzoq vaqtdan beri qo'llanilgan. Shuningdek, foydali xususiyatlarga ega va shuning uchun o'simlik dori sifatida keng qo'llaniladi. [6]

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tishimiz kerak bugungi davrda o'simliklarni global miqyosda saqlash va ko'paytirish muammosini hal qilish strategiyalari va yondashuvlarni ishlab chiqish kerak. Shu munosabat bilan so'nggi yillarda rivojlanishning yangi istiqbolli yo'nalishi – biotexnologik tadqiqotlar qayd etildi Bu yangi ilm-fan yo'nalishi bo'lib, uning asosiy vazifasi, mavjud bioxilma-xillikni saqlab qolish uchun mavjud an'anaviy usullarni zamonaviy biotexnologik vositalar bilan to'ldirish va genetik resurslarni barqaror boshqarish imkoniyatini ta'minlashdan iborat

REFERENCES

1. Вулф Э.В., Любименко В.Н., Плотницкий Г.А., Албрехт э.А. Белладонна Атропа белладонна Л. Эё распространение и культура в Крыму. - Ялта. 1917. - 46 с
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2013 yil 5 avgust 222-sonli majlis bayoni, 3-bandi. "Dorivor o'simlikshunoslik va yangi dori vositalarini ishlab chiqarish korxonalarini tashkillashtirish uchun dorivor o'simliklarni sanoat miqyosida plantatsiyalarini yaratish". Toshkent, 2013

3. Курмуков А.Г., Белолипов И.В. Дикорастущие лекарственные растения Узбекистана (ботаника, химия, фармакология, медицина).-Ташкент, “Exfreneum press”, 2012.-288 с
4. Gruenwald J. *PDR for Herbal Medicines*. Montvale; Montvale, NJ, USA: 2000. [[Google Scholar](#)]
5. Klayman D.L. *Artemisia Annu*a: From Weed to Respetable Antimalarial Plant. In: Kinghorn A.D., Balandrin M.F., editors. *Human Medicinal Agents from Plants*. Vol. 534. ACS Symp Series; Washington, DC, USA: 1993. pp. 242–255. [[Google Scholar](#)]
6. Alzweiri M., Sarhan A.A., Mansi K., Hudaib M., Abuijai T. Ethnopharmacological survey of medicinal herbs in Jordan, the Northern Badia region. *J. Ethnopharmacol.* 2011;137:27–35. doi: 10.1016/j.jep.2011.02.007. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]